

Ігор Мицько*

ДАВНІЙ УНІВСЬКИЙ ПОМ'ЯНИК

Пом'яники (суботники, синодики, диптихи) – це поминальні записи імен померлих кліриків, ченців, церковних та світських жертводавців для зачитування у храмі у відповідні дні тижня та року. Вони велись, вочевидь, вже від часів прийняття Україною християнства.

Спершу суботники були у вигляді невеличких пергаментних сувоїв, т. з. грамоток¹. Іноді особи, які дарували до храму чи монастиря рукописні і стародруковані книги, у вкладних записах просили поминати їх рідних та близьких людей. Всі ці записи згодом об'єднувались у спеціальних книгах-пом'яниках. Синодики велись при всіх катедральних храмах, соборах, монастирях; згодом і при більшості парохіальних церков. У великих релігійних осередках іноді могло бути декілька ідентичних за текстом суботників (з одних імена зачитувались постійно, з інших – лише у виняткових випадках).

Записи у диптихах мали робитись за традиційною схемою: насамперед перераховувались імена батькових родичів (спершу чоловічі, потім жіночі), після цього аналогічні імена родичів матері. Іноді жіночі імена розташовувались відповідними групами після перерахування двох груп чоловічих. У вписах князів та шляхти часто на початку або на кінці нотувались митрополити, владики, архимандрити, ігумени, монахи, парохіальні священники, сповідники. Існували два види князівських записів. У першому перераховувалась родичі і він називався “Род ...такого-то князя”, в “Уписі ...такого-то князя” могли згадуватись і близькі до дому особи князівського, шляхетського чи навіть простого походження, найчастіше товариші та політичні однодумці, домашня прислуга, власники сусідських маєтностей і т.п.

На жаль, більшість українських диптихів втрачена; збереглося їх близько сотні, переважно з XVIII століття.

На переломі XX та XXI ст. в українській історичній науці відновилося зацікавлення інформацією, що міститься в диптихах. Найбільше до цього спричинився Леонтій Войтович. Так, в книзі “Князівські династії Східної Європи” він широко аналізує такого типу джерела, зокрема, Холмський, найдавніший Києво-Печерський та Супрасльський диптихи². Наталя Яковенко використала давні українські синодики для реконструкції родоводів шляхти Волині та Центральної України³. Олена Русина опрацювала їх у дослідженнях історії

* Мицько Ігор Зіновійович – кандидат історичних наук, науковий співробітник Національного університету “Острозька академія”.

¹ Проіснували в деяких церквах до XIX ст., коли їх замінили уписи в окремих, “родинних” паперових блокнотах.

² *Войтович Л.* Князівські династії Східної Європи (кінець IX – початок XVI ст. Склад, суспільна і політична роль. Історико-генеалогічне дослідження. – Львів, 2000. – С.26-68.

³ *Яковенко Н.* Українська шляхта з кінця XIV – до середини XVII століття. Волинь і Центральна Україна. – Київ, 2008.

Сіверщини⁴. Здійснені спроби встановити генеалогічні дерева князів Федора Любартовича та Острозьких⁵.

Винятково цінним, але ще не дослідженим, є диптих Святоуспенського чоловічого монастиря в с. Уневі на Львівщині. Обитель ця – одна з найдавніших в Галичині. Існувала вже в часи Галицько-Волинської держави, тоді іменувалась “великою лаврою”. Це видно з переписаних тут у 1307 р. “Пандектах” Антіоха⁶: “Въ лѣтѣ ѿс. ѿтѣ єї мѣста. июна въ. вѣ. днѣ мчнцѣ. акоюлины. и ѿца онофрыа. кончашаса кнѣигы сѣа. рабоу бѣю марькови мнихоу прозвоутероу ємоу соущю великыа лавры прчѣтыа бѣа на оуспѣхъ и спснѣе дши и тѣлоу єго. и всѣмъ починающѣмъ и троудолоубьзно. и хвалоу и пѣнѣе всъслающе ѿцю и сноу и стоמוу дху и нына и присно и оу вѣкы вѣкомъ а[минь].

Помани ги доушоу оуосопших рабѣ своих. мелентѣа. єфросина. стефана. єфрѣма. настасѣе. марфы. євгиньѣ. євдокѣ дмитрыа. иакова.”⁷.

Виняткове значення обителі в XIV ст. підтверджує факт уточнення місця надання грамоти короля Ягайла 13 жовтня 1395 року “в Глиняніх, за Львовом чтири мили, против монастиря Унейова”⁸.

Маргінальні записи згаданого рукопису фіксують існування в Унівському монастирі в XV ст. школи. Так, одну т. зв. руку Дамаскина намалював дяк Антон, другу “...писаль Есипъ”⁹. За документами 1445 р. відомий Humen Iosip rop Czuzmez de Unyew¹⁰. На іншій сторінці міститься прохання до Бога допомогти навчити “бѣдунова меншаго иванка”¹¹, який походив з с. Кописна біля

⁴ Русина О. Сіверська земля у складі Великого князівства Литовського. – Київ, 1998.

⁵ Мицько І. Монастирські пом’яники про походження ктитора Унівського монастиря князя Федора Любартовича / І. Мицько // Статті, написані після вигнання з Інституту українознавства НАН України. – Львів, 2000. – С.3-5; *Його ж.* Князь Любарт та його родина / І. Мицько // Старий Луцьк. – Вип.2. – Луцьк, 2006. – С.42-52; *Його ж.* Правові підстави володіння князем Любартом спадщиною Романовичів / І. Мицько // Старий Луцьк. – Вип.5. – Луцьк, 2009. – С.34-40; *Його ж.* Синодики монастирів як унікальне джерело української генеалогії: князі Острозькі // Статті. – С.9-17; *Його ж.* Загадки родоводу князів Острозьких / І. Мицько // Острозький краєзнавчий збірник. – Вип.4. – Острог, 2010. – С.3-9.

⁶ Про ідентифікації Богородичного монастиря з відповідними храмами у Володимирі-Волинському, Києві чи Синевідську див.: Панькевич І. Пандекти Антіоха 1307 року / І. Панькевич // Записки Наукового товариства ім. Шевченка. – Т.123/124. – Львів, 1917. – С.2-3. Малоймовірно, що тут йшлося про резиденцію перемишльського єпископа Святоуспенський монастир на околиці Перемишля Вілчі. Він відомий з 1393 р. (*Fenczak A.-S.* Sytuacja wyznaniowa w Przemyślu za Władysława Jagielly (wybrane problemy) / A.-S. Fenczak // Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedztwa. – Т.1. – Przemyśl, 1990. – С.107, 127).

⁷ Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького. – Ркк 48. – Арк.306-306 зв. Поминання розміщене на колись незаписаній сторінці 306 зв. Після її підклеєння до обкладинки воно було переписано на арк.306, в кінці вихідних даних, з дописом літер “минь” та іменем “максим”. Рукопис зафіксований у найдавнішому збереженому інвентарі бібліотеки Унівського монастиря 1747 р. як “Pargaminowa Xiążka Antion” (Візитация Унівського монастиря 1747 р. // Лавра. – Львів, 1999. – Ч.3. – С.31).

⁸ Zbiór dokumentów małopolskich / Wyd. Sułkowska-Kuraś I., Kuraś S. – Warszawa, 1973. – Cz.6. – S.132-133.

⁹ Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького. – Ркк 48. – Арк. лѣ.

¹⁰ Akta grodzkie i ziemskie. – Lwów, 1889. – Т.14. – S.168-169, 170.

¹¹ Національний музей у Львові ім. Андрея Шептицького. – Ркк 48. – Арк.1.

Перемишля¹².

Унівський монастир продовж віків, до закриття у 1790 р. був головною обителлю Львівщини, впливовим релігійним та культурним центром. Від кінця XVI ст. тут часто перебували львівські владыки¹³.

До наукового обігу Унівський диптих увів Антон Петрушевич у 1849 році. Він же виготовив декільком дослідникам копії окремих фрагментів найдавнішої частини пам'ятки. Наприкінці XIX ст. суботник у складі книгозбірні Галицького митрополита Михайла Левицького (†1858) потрапив до бібліотеки при львівському Святоюріївському соборі. Звідти надійшов до Церковного музею, а відтак – до Національного музею. Його повернули 1930 р. до Унева, до новопосталого студитського монастиря¹⁴. Синодик вивчав Юрій Процюк, коли в 1936 р. писав свою історію обителі¹⁵. На основі зібраних тоді матеріалів він згодом, у 1955 р. написав кандидатську дисертацію¹⁶.

Директор Національного музею Іларіон Свенціцький в міжвоєнний період готував для публікації каталог рукописів збірки, для якого зробив декілька варіантів опису Унівського синодика. Можливо, що він же скопіював його найдавнішу частину. Принаймні, у кандидатській роботі Ю.Процюка, якому І.Свенціцький допомагав її писати¹⁷, є світлини новітньої копії поминання князів Федора Любартовича та Ольгерда¹⁸.

Після закриття радянською владою монастиря в 1950 р. цінніші церковні речі мешканці села сховали у себе і повернули після відновлення обителі в 1990 році. Невідомо, чи хтось взяв тоді диптих. Правдоподібно, його знищили компартійці та комсомольці, коли в 1952 р. в монастирській церкві спалили

¹² Ще раніше, 1408 р. король Ягайло надав біля Перемишля городище Кописно та Святопокровську церкву Йосифу Бедуна (Акты Южной и Западной Руси. – Т.1. – С.-Петербург, 1863. – С.6). Правдоподібно, “менший Іванко” ідентичний з його сином Малом, співласником Кописна в 1415 р. (Zbiór dokumentów małopolskich / Wyd. Sułkowska-Kuraś I., Kuraś S. – Warszawa, 1970. – Cz.5. – S.153; Akta. – T.13. – Lwów, 1889.– S.95; Boniecki A. Herbarz Polski. – Cz.1. – T.11. – Warszawa, 1907.– S.125).

¹³ Див.: *Мицько І.* Святоуспенська Лавра в Уневі (кінець XIII – кінець XX ст.). – Львів, 1998.

¹⁴ В первісній інвентарній книзі рукописів Національного музею у Львові занотовано на арк.1: “N3 F Пом’яник уневський XVII / XVIII ст. З Унева 38, 6/X 1930 р видано о. ігумену Климентію прп. (не повернуто). (з церк. музею). Надійшло в 1907 р. з цер. музея”.

¹⁵ *Prociuk Jerzy.* Dzieje opactwa uniowskiego od założenia do unii brzeskiej w r.1595. /Monografia/. Lwów, lipiec 1936. // Львівська національна наукова бібліотека України ім. В. Стефаніка. – Віділ рукописів (далі – ЛННБУС) – Ф.5. – Оп.1. – Спр. 1637 П.

¹⁶ *Процюк Ю.* Історія Унівської архимандрії від її заснування до скасування. – Львів, 1955. – Т.1 – 2. – стор.169+237. Машинописний примірник роботи зберігався у Львові, у о. Романа Процюка. З його ласкавого дозволу я мав можливість зробити ксерокопію.

¹⁷ У вступі до монографії він йому дякує “за цінні поради і вказівки під час архівних розшукувань” (Процюк Ю. Історія. – Т.1. – С.V).

¹⁸ Там само. – Т.1. – С.54, 65. Виконані копії грецизуючими літерами. На другому поминанні сфотографована нумерація при іменах, які Ю. Процюк намагався ідентифікувати. На оригіналі цього, зрозуміло, йому б не дозволив зробити керівник роботи І. Свенціцький. Ці світлини надруковані в роботі: *Мицько І.* Святоуспенська лавра. – С. 14, 13 (без нумерації). Наприкінці другого тому роботи вказано, що її коригував редактор журналу “Православний вісник” у Львові Й.Ф. Оксіюк, а фото виконав В.Г. Рибак.

чернечу бібліотеку¹⁹.

Увів цю пам'ятку до наукового обігу львівський історик Антон Петрушевич, написавши 1849 р. в Уневі історичний нарис про Унівську обитель. За ним, перші чотири аркуші диптиха, в яких зафіксовані найдавніші поминання, були долучені до розпочатого на початку XVII ст. суботника.

Дослідник наголошував, що багато цікавих відомостей запозичив “із паманника тоаже обители, переписанного із древнѣшого подлѣнника, изнова въ листь при конци XIII столѣтіа. Начальніи четири листы поманника сего, по всей вѣроатности обвѣтшала, суть переписанны при конци минувшего вѣка²⁰, и на нихъ читаются имена господствующихъ королей полскихъ вмѣстѣ съ именами ктитореѣ и благодѣтелей монастыра съ уписами ихъ родовъ.

И такъ на первомъ листѣ, подѣ выставленнымъ общемъ заглавіамъ: “Помяни Господи усопшихъ рабовъ твоихъ благовѣрныхъ царей, князей, Пановъ, благодѣтелей святіа обители сеа” – при имени Феодора писанному краскою, находится короткаа приписка въ азыцѣ полскомъ: “Князь Любартовичъ первый основатель монастыра Уневского 1400 года”. На второмъ листѣ помянника есть вписанный, съ прибавленнымъ на сторонѣ 1400 годомъ: “Родъ князя Феодора Любарта”. Первые имена въ уписѣ: Феодора (самого князя – А.П.) Димитріа (его сына †1449 – А.П.²¹) Агрипины и Анастасіи (кажется има жены или дочерей Феодора – А.П.) суть писаны краскою, слѣдующіа по нихъ 32 имени черниломъ: при имени Доментіана въ родѣ князя Феодора отмеченно, что онъ былъ “Еромонахом”²².

... Въ уписѣ князя Феодора Любартовича чтутся еще слѣдующіа имена:

Симевна, Георгіа, Василіа, Михаїла, Софіи, Андреа, Іакова, Іоанна Космы, Павла, Феодора II, Євфеміи, Феодора (III), Феомы, Исидора, Іоанна (II), Тита, Глѣба Іоанна (III) Феомы (II) Василіа (II) Маріи, Григоріа Феодора (III) Антонія Бориса Василіа (III) Маріи (II) Антоніа (II) Дометіана Єромонаха Леонтіа Георгіа (II)²³

Дослідник вважав, що “доказательствомъ къ тому, что обитель Уневская была основанна литовскимъ княземъ а именно Феодоромъ Любартовичемъ, послужить намъ тое обстоятельство, что в помянникѣ уневскомъ скоро по родѣ князя Феодора, следуютъ уписы князя Ольгерда, князя Ольгимонта, и князя

¹⁹ Мицько І. Святоуспенська лавра. – С.106.

²⁰ Тобто, XVIII століття. До слова, копіювання тоді Унівського синодика може бути пов'язаним з такою подією. 25 липня 1776 року в Уневі відбулась перша в Галичині капітула василіянського чину. На ній було, зокрема, звернено особливу увагу на увіковічнення пам'яті померлих братів. Крім обов'язкового внесення їх імен до монастирських диптихів, вони мали записуватись і на спеціальних таблицях, які вивішувались у захристіях. Тут і надалі тексти рукописів передаю з повним збереженням авторського написання.

²¹ Тут А. Петрушевич підтримує безпідставне твердження К. Несецького про існування у Любарта сина Дмитра (*Niesiecki K. Herbarz Polski.* – Т. 8 – Lipsk, 1841. – С.235).

²² Ці і наступні цитати з роботи А.Петрушевича подаю за рукописом (ЛННБУС. – АСП-792/п.74. – Арк.1зв.-2) та публікацією (*Петрушевич А. Историческія извѣстія о древней архимандріи чину св. Василя В. в селѣ Уневѣ округа Золочевского / А. Петрушевич // Пчела.* – Львовъ, 1849. – Ч.12.. – С.254).

²³ ЛННБУС. – АСП-792/п.74. – Арк.2зв.= *Петрушевич А. Историческія извѣстія.* – С.256. Римські цифри при іменах позначають кількість ідентичних антропонімів.

русского Лва, ако сродниковъ основателя монастыря. Известно что Ольгердь былъ стриемъ Федора Любартовича, для чего и родъ Олгердов внесено въ помянникъ. Имена Глѣба, Данила и Георгіа суть писанны краскою, прочіи чернѣломъ; при имени Евстафіа, Герасима, Харлампіа, Елисеа и Феодосіа четеса слово “инокы” т.е. тїи Олгердовичи были монахами.²⁴

Тїло Александры погребенное спочиваетъ въ монастырі Уневскомъ, быть можетъ, что для того внесенный родъ Олгимонтовичей до Уневского помянника. Въ уписѣ князя Олгимонта чтутса съ начала слѣдующїи мужескіи имена: Михаила, Іоанна, Андреа, Александра, Василіа, Ѳеодора, Георгіа и проч. а женскїа: Анастасїи, Агрипины, Марины, Марїи, Анны, Александры и проч. Между прочими именами упоминается имя Макаріа митрополита, и кажетса менѣ, что то есть митрополитъ кїевскїй тогоже имени первый съ прозванїемъ Чортъ убытый Татарами 1497 года²⁵.

“Родъ князей Рогатинскихъ”. В том родѣ имя первое Михаила и Марии писаны краскою, Константина, Акова, Елены, Ѳеодора, Савы и проч. чернимъ.

“Родъ пановъ Лагодовскихъ”.

“Родъ пановъ Балабановъ”;

“Родъ пановъ Олѣзаровъ Шиловича Старости Луцкого (см. Niesiecki Kogona Polska t.III, с.453). Въ томъ родѣ первое имя Захарїи Олѣзара отмѣчено краскою. Іоанна, Симеона, Анны, Матроны, Юлиты, Василіа, Лазара и проч. черниломъ”.

“Родъ пановъ Гулевичовъ Дубляницкого” О томъ древномъ русскомъ родѣ въ Волынской области пишетъ такожъ Niesiecki (т2, стр.381) Из тогоже роду былъ Сылвестер Гулевичъ Воютинскїй Владикою Перемискимъ 1636 года”.

“Родъ Митковъ Въ томъ уписѣ четеса первое имя Александры инокинѣ, потомъ Василіа і Григорїа, при прочихъ именахъ Виссарїона, Іоанна и Елисеа, прибавлено что онѣ были Еромонахамъ”.

[Тут розташовувалось поминання роду князя Льва, яке дослідник згадав в іншому місці²⁶]

“Родъ Пановъ Богдановъ” Первіе имена въ томъ родѣ суть: Іоанна, Симеона, Матѳеа; чтутса такожъ полскїе имена Адвиги и Войцеа”.

По сих уписахъ, следуетъ поминанїе или упись общїй Еромонаховъ и монаховъ обители Уневской, mezi которыми приводится имя Михаила съ припискою, что онъ былъ князем (Princers).

Въ остальной части помянника, хотя неполной на сохранившихса еще 103 листахъ, четеса несколько сотокъ тысячей рожныхъ именъ и прозвищъ...²⁷.

²⁴ ЛННБУС. – АСП-792/п.74. – Арк.3-3зв.= *Петрушевич А.* Историческія извѣстія. – С.260.

²⁵ ЛННБУС. – АСП-792/п.74. – Арк.4-4зв.

²⁶ ЛННБУС – АСП-792/п.74. – Арк.5 = *Петрушевич А.* Историческія извѣстія. – Ч.12. – С.275.

²⁷ ЛННБУС – АСП-792 /74. – Арк.27-27 зв. Коротко переказав ці відомості А. Петрушевич ще у 1874 р. (Сводная галицо-русская летопись с 1600 по 1700 год. – Львовъ, 1874. – С.24-25). Прив’язав А. Петрушевич основну частину синодика до початку XVII ст. тому, що перший датований упис в нїй походить з 1608 р. (Там само. – С.26). На той час рукопис зберігався у львівській митрополїчїй бібліотеці під сигнатурою Н. XIV (Там само. – С.27).

З відомостями А.Петрушевича частково співпадає перший варіант опису найдавнішого Унівського синодика, виконаний І. Свенціцьким для каталогу рукописів Національного музею (в ньому чомусь відсутні Митки, і виписані цікаві з філологічної точки зору імена):

“Ркп ч.3 фоліо. Пом’яник Унівського монастиря” “Л.1 Королів, князів і панів польських основників монастиря від 1400 до 1772 р. л.2 Князя Феодора Любартовича, “ Олгерда. л.2 об. Князей Рогатинських. Панов Лагодовських. Панов Балабанов – Александра, Васілія, Адама Георгія. л.3 Панов Олґзаров Шиловича, старости луцкого Панов Гулевичів Дублянського. л.3 об Родь князя руского Лвіа Даниїла Лва Георгія Дмитрія (стовпець1:Параскевію, ст.2 Єлиутерію). Родь князя Олгимонта (с.4: Вовдотію). Родь панов Богданов ... (Валентіа, Іадвѣгу, Войцеха). л.4 Іеросхимонахов и монахов”²⁸.

У публікаціях дослідників містяться дані, які доповнюють опис різних частин найдавнішого диптиха, здійснений А. Петрушевичем. Так, С. Пташицький, на підставі надісланої йому З. Люба Радзімінським копії синодика, уточнював: “Это рукопись XVIII в., составляющая несомненно список с более древней. На первом листе читаем “Помяни Господи оусопшихъ рабовъ Твоихъ Благовѣрныхъ Князей панов Благодителей стѣя Обители сея. Владислава – При этом написано: Jagiello, ten dal przywilej na dobra Uniowie 1401.

Оеодора – хзе Lubartowicz, pierwszy fundator tego monasteru Uniowskiego A° 1400. Zygmunt August potwierdził prawa 1554.

Stefan 1564 (?)

Wladyslaw IV, 1634, и т.д.”

Поминання Федора Любартовича неодноразово передруковувалось. Це зробив К. Стадніцкі у 1853 р., навівши польський переклад та факсиміле²⁹, З. Люба-Радзімінські у 1906 р., надрукувавши польський переклад³⁰, С. Пташицький у 1907 році³¹.

За світлиною копії з дисертації Ю.Процюка, воно мало такий вигляд (товстим шрифтом виділені червоні літери, наявні на літографії у виданні К.Стадніцького):

РОДЬ КНАЗІА ФЕДОРА ЛОПАРТА

Федора

Димитрія

Агрипину

Анастасію

²⁸ У 1970-х рр. Віра Свенцінька, донька Іларіона Свенціцького, дозволила його скопіювати. Правдоподібно, на остаточний варіант цього опису покликається Ю. Процюк (Історія. – Т.1. – С.91) “Пом’яник зібрано і оправлено за наказом митр. Михайла Левицького. Упорядкування і пагінація – праця А. Петрушевича (Див. І. Свенціцький. Опис Унівського Пом’яника, АЛМ, рук. N3)”. Про оправлення диптиху та його упорядкування в первісному варіанті опису не згадано.

²⁹ *Stadnicki K.* Synowie Gedymina. – Lwów, 1853. – Т.2. – S.171. вклейка після с.260. Тут перші літери всіх імен червоні.

³⁰ *Radziński-Luba Z.* Monografia xx. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza x.Ratenskiego. – Т.1. – Lwów, 1906. – S.18, 19.

³¹ Куник А.А. Дополнения к стр. 73, 136, 137, 140 / А. Куник// Болеслав Юрий II, Князь всей Малой Руси –Санкт-Петербург, 1907. – С.203-204.

Симешна	Георгіа	Василіа	Михаїла
Софію	Андреа	Акова	Івана
Косму	Павла	Феодора	Євфимію
Феодора	Фому	Ісидора	Івана
Тита	Глѣба	Івана	Фому
Василіа	Марію	Григоріа	Феодора
Антоніа	Бориса	Василіа	Марію
Антоніа	Дометіана ерд.	Левнтіа	Георгіа

Розшифрувати перші чотири імені цього поминання дозволяє інше, з синодика середини XV ст. Преображенського монастиря на історичній Перемишльщині³² (тепер с. Спас Старосамбірського району Львівської області).

А се^й оупи^с. Кна^з фе^душ^ч ака любо^ртовича.

омани (так – І.М.) ги дша раб свои^х, кна^з / Феодра любо^ртовича княгиню є^г. настасіа. М^р. семиw^н. о^т (?) свфїи. ан^дрѣа. іwна. іwна Андре^й. козмы. павла. феу^д. феу^дра сидора іw^на іw^на тимо^ф. глѣба. іw^на іw^на фомы василіа. м^р. фwмы wле^к сѣа агапона

Після перерахованих померлих митрополитів друга група імен містить поминання Прокопія, правдоподібно, Гедиміна (або батька його матері), дружину останнього – Левоніду, матір Любарта; самого Любарта та його дружину Агрипїну; синів Любарта (зокрема, Лазаря та Семена від іншої дружини, Ольги); княгиню Ольгу. Після Левоніди вписана якась Василіса³³.

Отже, перші чотири імені в унівському поминанні належать Федорові (Любартовичу), його батькові Дмитру (Любартові), Агрипїні (дружині Любарта), Анастасії (дружині Федора Любартовича)³⁴.

Давно відоме дослідникам і поминання роду князя Ольгерда (†1377), яке за фотографією копії має такий вигляд:

Глѣба	Димитріа	Евфимію	Юліану
Михаїла	Георгіа	Івана	Димитріа
Георгіа	Андреа	Феодора	Константіа
Івана	Симешна	Михаїла	Глѣба
Константина	Георгіа	Івана	Марію
Льва	Панкратіа	Георгіа	Бориса
Даниїла	Симешна	Марію	Єродіона
Іуліана	Евстафіа ін.	Герасима ін.	Харлампіа ін.
Єлисеа ін	Феодосіа ін.	Афанасіа	Евстафіа
Александра	Антоніа	Андреа	Анну
Івана	Акова	Івсифа	Ісаакіа

³² Мицько І. Правові підстави володіння князем Любартом спадщиною Романовичів // Старий Луцьк.-Луцьк, 2009. – Вип.5. – С.34-36. Це є список середини XVI ст. синодика середини XVст. (Кириличні рукописи у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України. Каталог. – Т1. – XI-XVI. – Львів, 2007. – С.339-340).

³³ ЛННБУС. – АСП 266. – Арк. 1-3. Товстим шрифтом виділяються літери, написані в оригіналі червоним чорнилом.

³⁴ Автор впису родини Федора Любартовича (або ж якийсь з переписувачів цього поминання) на свій лад погрупував імена як в першому рядку, так і в стовпчиках.

Сильвестра	Симевна	Созонта	Софію
Екатерину	Єлену	Евгенію	Евфимію
Даниїла	Дионісія	Димитрія	Домну
Акиндида	Гликерію	Лукіана	Евгенію
Агафію	Евфемію	Никифора	Аврааміа
Марка	Пелагію	Зієновію	Агрипину ³⁵

Упис передрукували З. Люба-Радзімінські у 1906 р. (в польському перекладі³⁶) та С. Пташицький у 1907 році³⁷. Без залучення ще неопублікованих поминань русько-литовських родів, які зберігаються в збірках Росії, атрибутувати його осіб неможливо³⁸.

Ізидор Шараневич в своїй монографії 1863 р., говорячи про Ольгемунтовичів-Гольшанських стверджує, що “Петрушевич удѣлил мнѣ зъ своего палеографического списка еще слѣдующие имена, принадлежащие тому роду: Князей Михаила, Константина, Сметріяна Острогского (?), Іоана, Андрея, княгинѣ Анастасіи (?), Агрифины (?)”³⁹.

На жаль, не вдалось віднайти копії цього поминання. Судячи з наведеного фрагменту, воно дещо відрізняється від поминань роду, збережених у інших синодиках, Семена Юрійовича Гольшанського в Дерманському та Дубенському⁴⁰ диптихах чи окремих гілок цього роду в складі поминань інших князів в суботниках Києво-Печерської лаври⁴¹.

Впадає в очі та обставина, що поминання на аркушах найдавнішого Унівського диптиха розставлені не в хронологічному порядку. Цьому може бути таке пояснення. Всі вони недатовані, тому упорядник диптиху не знаючи, до якого часу їх відности, скопіював всі підряд. Переписав він або з довільно підібраними грамоток, або з монастирського напрестольного Євангелія. У таких книгах за давньою традицією увіковічували осіб, які надавали обителям земельні наділи чи податі. Записували їх в різний час, на вибраних пустих місцях рукопису. Так, як це можна побачити у відомому Лавришівському Євангелії початку XIV століття⁴². Відомо, що 1610 р. в Уневі було старовинне “евангелие паргаминовое писаное, аксамитомъ бурнатънымъ критое, срибром оправное,

³⁵ Мицько І. Святоуспенська Лавра. – С.13

³⁶ Radziński-Luba Z. Monografia xx. Sanguszków oraz innych potomków Lubarta Fedora Olgierdowicza x.Ratenskiego. – Т.1. – Lwów,1906. – S.44.

³⁷ Дополнения. – С.204.

³⁸ Це не вдалось зробити Ю. Процюкові (Історія. – Т.1. – С.65-67).

³⁹ Шараневич І. История Галицко-Волынской Руси. – Львов, 1863. – С.34.

⁴⁰ Древние волыньские православные “помяники” // Девятисотлетие православия на Волыни. – Почаев, 1892. – Кн.4. – С.595-596 = Державний історико-культурний заповідник м. Острога – N КН-961. – Арк. а зв.-аі зв.; Інститут рукопису Національної наукової бібліотеки України ім. В.Вернадського. – Ф. 8. – N19 М/175. – Арк.3 зв.-4.

⁴¹ Голубев С.Т. Древний помяник Киево-Печерской Лавры (конца XV – и начала XVI ст.) // Чтения в Историческом обществе Нестора Летописца.-Киев, 1892. – Кн.6. – С.74. Поменик Введенської церкви в Ближніх печерах Києво-Печерської лаври. Публікація рукописної пам’ятки другої половини XVII ст. / Лаврський альманах. Спецвипуск 7 / Упорядкування та вступна стаття Олексія Кузьмука. – Київ, 2007. – С.21, 23.

⁴² Восточнославянские и южнославянские рукописные книги в собраниях Польской Народной Республики. / Составитель Я.Н.Щапов – Т.1. – Москва, 1976.– С.79-82.

местцами злотисьтые штуки”⁴³.

Отож, в найдавнішій частині Унівського синодику записані такі роди: князя Федора Любартовича, князя Ольгерда, князів Рогатинських, панів Лагодовських, панів Балабанів, луцького старости Олізара Шиловича, панів Гулевичів Дублянських, Митків, руського князя Льва, князя Ольгимонта, панів Богданів. В своєму нарисі та кандидатській роботі Ю. Процюк⁴⁴ ще згадує вписаних після роду Балабанів Шептицьких⁴⁵.

Всі пераховані в найдавнішому синодику Унівського монастиря роди та їх протопласти були відомими особистостями свого часу.

Князь Федір Любартович

Федір (Федушко), очевидно старший син Любартавид княгини Ольги, перебрав після смерті батька Волинь. Він став останнім галицько-волинським князем. Збереглась низка грамот, в яких він фігурує то як великий князь (бл.1385 р.), то як луцький князь (1386 р.), то як володимирський князь (1387 р.). Проте панування його тут було недовгим. У 1388 р. луцьке князівство король Ягайло передав Вітовту. У 1393 р. Федір Любартович отримав від свого двоюрідного брата, короля Ягайла, сіверське князівство. Надалі його відносини з коронованим родичем погіршились, князь навіть був змушений втікати до Угорщини. Однак згодом наступило замирення і десь після 1398 р. Федір повернувся. Замість Волині та Сіверщини князь отримав маєтності на Підгір'ї: Жидачівську землю, Стрийський, Шидлівський і Джурівський (біля Заліщик), Устецький повіти. Розташовувались володіння при важливому військово-торговельному тракті, що тягнувся обабіч Дністра. Як син Любарта, Федір не полишав надії вернути собі батьківщину, свідченням цього є уживаний ним титул володимирського князя. І хоч Унів не входив до маєтностей Федушка Любартовича, яко найвищий після короля високородний достойник в краї, він перебрав над ним патронат. Князь Федушко супроводжував Київського митрополита Кипріяна в його поїзді по Галичині у 1405 році. Він же брав участь у відомій битві з хрестоносцями під Грюнвальдом 1410 р., перебуваючи в королівському почті. Згодом “Федушко, любимий брат короля”, часто гостив на дворі Ягайла у Кракові. Помер князь у липні місяці 1431 року⁴⁶.

Князь Ольгерд-Дмитро Гедимінович (*бл.1307- † травень 1377)

Князь вітебський (до 1327-1351), великий князь литовський (1345-1377). Тричі одружувався: з незнаною за іменем литвинкою, донькою вітебського князя Ярослава Михайловича, донькою тверського князя Олександра Михайловича Уляною⁴⁷. Від них мав багато дітей, 13 синів та 9 дочок⁴⁸.

⁴³ Петрушевич А. Сводная. – С.521.

⁴⁴ Процюк Ю. Історія. – Т.1. – С.95 з поясненням: «Цей рід вписано тут пізніше, при кінці XVI ст.».

⁴⁵ Prociuk Jerzy. Dzieje. – S.58.

⁴⁶ Мицько І. Монастирські пом'яники. – С.3-5.

⁴⁷ Войтович Л. Княжа доба на Русі: портрети еліти. – Біла Церква. Видавець Олександр Пшонківський, 2006. – С.613-614.

⁴⁸ Там само. – С.630-642.

“Князі” Рогатинські

Ще в середині XVII ст. у перемишльських актових книгах ніби -то були документи про їх предка “Богдана, великого князя Русі”⁴⁹. Однак офіційно ніхто у цьому дуже великому роді не іменувався князем, хоч протопластою став Богдан-Михайло, засновник бл. 1349 р. Молдовської держави. Його ім’я стоїть першим у вписі Рогатинських.

Серед нащадків воєводи Богдана непересічною постаттю був Волчко Преслужич Рогатинський, який у 1411-1412 рр. займав впливову посаду старости у Галичі. У 1415 р. він, як “пан і дідич Рогатина”, перетворив своє село Филипівичі на місто, надаючи йому нову назву – Рогатин. Таке самотитулування боярина, заснування міста ним, небагатим феодалом, та надання йому герба (унікальний для тогочасного Польського Королівства випадок!)⁵⁰; видання фундаційної грамоти у Львові, столиці Руського князівства⁵¹ – все свідчить про високородні амбіції Волчка. Очевидно, насамперед завдяки походженню його син Івашко Богдан Преслужич Рогатинський зміг взяти за дружину онуку великого князя київського Володимира Ольгердовича Овдотью⁵². Він же прославився під час оборони 1432 р. Олеського замку від поляків. Його близькими родичами були Гулевичі.

Пани Лагодовські

Відомий в Галичині рід⁵³, добра якого межували з унівськими маєтностями. Шляхтичі були знані своїм патріотизмом, підкреслено декларували своє “руське походження”. Саме цей рід захищав у XVI ст. Унівський монастир від зазіхань львівських єпископів. Зокрема активним захисником інтересів обителі став Івашко Ванько Лагодовський⁵⁴.

Балабани

Закономірним є фігурування у синодику і поминання відомого в Галичині роду Балабанів⁵⁵. Шляхтич Макарій Балабан від 1548 р. був світським опікуном обителі, а згодом, висвятившись на львівського владику під іменем Арсенія, намагався його собі підпорядкувати. У 1581 р. Василь Балабан став його ктитором. У 1597 р. висвячують на Унівського архимандрита Ісаю Балабана.

⁴⁹ *Okolski S. Orbis Polonus. – Vol. 1. – Cracoviae, 1641. – P.362.*

⁵⁰ *Однороженко О. Родова геральдика Руського королівства та руських земель Корони польської XIV-XVI ст. – Харків, 2009. – С.28-29. – Мал.40.*

⁵¹ *Царьова Н. Привілеї Волчка Преслужича на надання магдебурзького права новозаснованому місту Рогатину / Н. Царьова // Рогатинська земля: Історія та сучасність. – Львів, 1995. – С.93.*

⁵² *Мицько І. Про нащадків воєводи Богдана, засновника Молдовського князівства // Мицько І. Статті. – С.47-49; Його ж. Івашко Преслужич, герой оборони Олеського замку / І. Мицько // Галицька брама. №12 (72) Олеський замок. – Львів, 2000. – Грудень. – С.16-17.*

⁵³ *Boniecki A. Herbarz Polski. – T.15. – Warszawa, 1912. – S.161-165; Uruski S. Rodzina. – T.9. – Warszawa, 1912. – S.244-245.*

⁵⁴ *Мицько І. Святоуспенська Лавра. – С.15-16.*

⁵⁵ *Boniecki A. Herbarz Polski. – T.1. – Warszawa, 1899. – S.92-93; Uruski S. Rodzina. – T.1. – Warszawa, 1904. – S.79-80.*

Відтак наступні десять років монастир став неофіційною резиденцією львівського єпископа Гедеона Балабана (†1607)⁵⁶.

Олізар-Федько Шилович

За Олегом Однороженком, він доводився сином Грицькові Шилу Кирдейовичу, власникові недалеко від Унева Помор'ян. Був він ратненським старостою (1431), холмським (1431 – 1438), красноставським (1433 – 1462) і тербовлянським (1449 – 1462), львівським каштеляном (1434 – 1438), подільським воєводою (1439 – 1462)⁵⁷. Натомість Наталя Яковенко вважає його сином Грицькового брата Гаврила, близького до великого князя литовського (згодом волинського) Свидригайла⁵⁸. Однак судячи з унівського поминання, де згадуються Захарій, Іван та Семен, його родовід був дещо інший (хіба що упис робився при живому батькові). Сам же Олізар теж пов'язав свою долю з князем Свидригайлом. Після його смерті займав посади володимирського намісника (1461 – 1486), маршалка Волинської землі (з 1463) намісника великого князя у Луцьку (1480 – 1486)⁵⁹.

Пани Гулевичі Дублянські

Відомий в Галичині шляхетський рід, більша частина якого в першій третині XV ст. перебралась на Волинь⁶⁰, яка входила до Великого князівства Литовського, і де православні українці не зазнавали національного та соціального гніту, як на окупованих Польським королівством землях. Придомок цього роду походить від назви волинського села Дублян.

Князь Лев

Тут йдеться про Лева Даниловича (*бл.1225/1229 – † бл.1301), князя перемишльського (бл. 1240 – 1269), белзького (після 1245 – 1269), галицького (1264 – бл.1301)⁶¹. На його честь король Данило іменував новозасноване місто Львовом. Детальніше про поминання родини цього правителя згодом.

Митки

Можливо, мова йшла про Митка (племінника луцького старости Немирі), який в 1450р. отримав від волинського князя Свидригайла маєтності коло Володимира⁶². Правдоподібно, він згаданий в 1458 р. як слуга Юрія Семеновича Кобринського “пан Митко воевода подолански”⁶³.

⁵⁶ Мицько І. Святоуспенська Лавра. – С. 17, 18, 19-20, 26.

⁵⁷ Однороженко О. Родова геральдика. – С.93.

⁵⁸ Яковенко Н. Українська шляхта. – С.145, 147.

⁵⁹ Там само. – С.145.

⁶⁰ Мицько І. Про нащадків воєводи Богдана, засновника Молдовського князівства // Мицько І. Статті. – С.49; Яковенко Н. Українська шляхта. – С.150-152.

⁶¹ Войтович Л. Княжа доба. – С.497-501.

⁶² Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie. – Т.1. – Lwów, 1887. – С.45; Див. також: Архив Юго-Западной России. – Ч.1. – Т.6. – Киев, 1883. – С.19-20.

⁶³ Ibidem. – С.50.

Богдани

Можливо, що так іменувалось якесь гілка нащадків воєводи Богдана, споріднена з Рогатинськими та Гулевичами⁶⁴

Шентицькі

Двоє представників цього відомого галицького роду були унівськими архимандритами – Варлаам у 1668 – 1713 рр. та Атанасій в 1713 – 1746 роках⁶⁵. За першого з них між 1666 та 1675 рр. у монастирській друкарні був випущений суботник для ченців обителів на терені львівської дієцезії⁶⁶.

І на завершення детальніше розгляну поминання роду князя Лева. У 1849 р. Антон Петрушевич опублікував його, не відзначивши, що текст розміщений у стовпцях, і подавши імена не в родовому відмінку, як в оригіналі, а в називному. Лише вказав, що перші чотири імені написані червоною фарбою:

“Даніиль Левъ Георгій, Димитрій, Арсеній, Василій, Євстафій, Елена Никита, Артемій Онофрій, Давидъ, Іаковъ Іоаннь, Елиутерій Романъ, Патапій, Левъ, Макарій, Глѣбъ Софіа Авксентій, Прокопій, Іоаннь, Θεодоръ, Терентій, Игнатій Агафіа, Θεодосіа, Симеонъ, Аѳанасій, Меланія, Кириль, Параскевіа, Силвестеръ, Петръ, Мойсей, Антоній Епископъ Алексій Епископъ, Юліанна, Климентій”⁶⁷.

Через п’ять років А.Петрушевич цей текст надрукував у такому вигляді:

“Родъ князя рускаго Лва”. Первые четыре имени писаны большими красными буквами: (Помяни Господи) (Даніила, Лва, Георгія, Димитрія) Арсенія, Василія, Євстафія, Елену, Микиту, Артемія, Онофрія, Давида, Іакова, Іоанна, Елиуторія (sic), Романа, Патапія, (Лва), Макарія, Глѣба, Софію, Авксентія, Прокопія, Іоанна, Θεодора, Терентія, Игнатія, Агафію, Θεодосію, Симеона, Аѳанасія, Меланію, Кирилла, Паскевію (sic), Силвестра, Петра, Мойсея, Антонія Епископа, Алексея Епископа, Юлианну, Климента”⁶⁸.

Розміщення поминання у 4 стовпцях засвідчує виписка Августа Бельовського, зроблена з оригіналу 12 червня 1851 року:

	Rod kniazia ruskago Lwa		
Danila	Lwa	Georgija	Dimitrija
Arseniya	Wasila	Eustafija	Elenu

⁶⁴ Ю. Процюк (Історія. – Т.1. – С.94) вбачає протопласту цього роду в діячеві кінця XV ст. Богданові Сеньковичу Гойському. Але його нащадки не мали ні прізвища, ні придомку Богдан.

⁶⁵ Мицько І. Святоуспенська Лавра. – С.33, 56.

⁶⁶ Були надруковані три початкові сторінки чернечого суботника, з передмовою та поминаннями імен київських митрополитів XVII ст. та львівських єпископів XVI – XVII століть. На пустих сторінках книжечки вписувались поминання єрархів та ченців обителів. Примірник з унівськими вписами – ЛННБУС. – БА-294.

⁶⁷ Цитую за рукописом праці: Львівська національна наукова бібліотека України ім. В.Стефаніка. – Відділ рукописів – АСП-792/п.74. – Арк.5. Петрушевич А. Историческія извѣстія о древней архимандріи чину св. Василія В. в селѣ Уневѣ округа Золочевского / А. Петрушевич // Пчела. – Львовъ, 1849. – Ч.12. – С.275.

⁶⁸ Петрушевич А. О Галицких єпископах со времени учреждения Галицкой епархии даже до конца XIII в. / А. Петрушевич // Галицкий исторический сборник. – Львов, 1854. – Ч.19. – Вып.2. – С.152. Примітка “(sic)” належить А. Петрушевичу.

Nikitu Artemi etc.⁶⁹

Враховуючи вищесказане, можна запропонувати таку реконструкцію запису:

Родь князя рускаго Лва			
Даниил	Лва	Георгія	Димитрія
Арсенія,	Василія,	Євстафія,	Елену
Микиту,	Артемія,	Онофрія,	Давида,
Иакова,	Іоана,	Елиутерія,	Романа,
Папапія,	Лва,	Макарія,	Глѣба,
Софію,	Авксентія,	Прокопія,	Іоанна,
Феодора,	Терентія,	Игнатія,	Агафію,
Феодосію,	Симеона,	Афанасія,	Меланію,
Кирилла,	Пасевію,	Силвестра,	Петра,
Мойсея,	Антонія Еп.,	Алексея Еп.,	Юлианну, Климента

Ідентифікацію цих осіб ще ніхто не здійснював. Виходячи з того, що кожна гілка роду повинна закінчуватися жіночими антропонімами, можна виділити групу імен чотирьох галицько-волинських правителів на початку, 6 родових гілок, групу церковних єрархів (якими традиційно завершувались вписи). Закінчується поминання роду князя Лева жіночим та чоловічим іменем, можливо, поріднених з Романовичами осіб не князівського походження або ж родичів автора впису в грамотку чи Євангеліє.

Виглядає на те, що заголовок поминання, з підкресленням руськості Лева на протигагу литовськості згаданих у Унівському синодику Гедиміновичів, не оригінальний, і створений якимсь книжником в XVII ст. чи навіть XVIII столітті.

Виділені червоною фарбою перші чотири імені – Данила, Лева, Георгія, Димитрія – належать правителям Галицько-Волинської держави. Це король Данило Романович (†1264), його син Лев (†бл.1301). Третя позиція може стосуватися короля Юрія Львовича (†бл.1308), менш імовірно, що Болеслава-Юрія Тройденовича (†1340). Четвертий антропонім швидше за все належить литовсько-українському князеві Любартові-Дмитрові († грудень 1383 – I пол. 1384 рр.), порідненому з Романовичами через маму Левоніду⁷⁰. Сумнівно, що він стосується правителя Галичини в 1340 – 1349 рр. Дмитра Дядька⁷¹, який не був князем і міг бути пов'язаним з династією Романовичів лише по жіночій лінії.

Із незрозумілих причин тут відсутні Андрій (*бл.1289 – †до 25.05.1325) та Лев (†до 25.05.1325) Юрієвичі, Болеслав-Юрій Тройденович.

⁶⁹ ЛННБУС. – Ф.5. – Оп.1. – N I 2392. – Арк.8зв. Хоч імена і згруповані у стовпчиках, записані вони по горизонталі.

⁷⁰ Мицько І. Правові підстави. – С.36-37.

⁷¹ Мазур О. Demetrius Dedko, provisor seu capitaneus Terrae Russiae» (Інститут «старійшини» у політичному житті Галицької землі другої чверті XIV ст.) / О. Мазур // Семінарій «Княжі часи». – Львів, 2002. – С.14-23; Петрик А. Великий галицький боярин Дмитро Детко та його рід / А.Петрик // Дрогобицький краєзнавчий збірник. – Дрогобич, 2009. – Вип.13. – С.33-43.

Згадані в Унівському диптисі імена правителів присутні на початку пом'яника Святоюріївського монастиря у Львові (ведений продовж 1721 – 1763 рр.) “Начало събогомь поминника: Дшъ Блженныхъ Ктитворъ и Прочіихъ Православныхъ Хрстіанъ, Зде лежащихъ и зде Оуписанныхъ Стѣа Обители сѣа Помани Гди Корола Данїила Галицкокого: Кназа Лва Иже Львовъ восвоє има Созда: Въ Лѣто ҃҃҃҃з: Кназа Димитрїа, Кназа Георгїа”⁷².

Першу гілку не вдається атрибутувати. У другій згруповані діти Данила Романовича. Джерела згадують таких з них: Іраклія (ім'я некалендарне⁷³, повинно було існувати ще хрестильне), Лева, Переяславу, (невідому за іменем дружина володимиро-суздальського князя Андрія Ярославовича), Софію, Романа, Мстислава, Шварна, хлопчика та дівчинку, що померли немовлятами⁷⁴. Лише тих, хто мав християнські імена (Роман, Лев, Софія) вдається тут ідентифікувати. Інших королевичів немає можливості упізнати, бо нам відомі лише їх некалендарні антропоніми.

Цікаво, що тут немає антропоніму дружини князя Льва Констанції: можливо, його через сто років вже не пам'ятали; при шлюбі угорка могла змінити ім'я на православне; навмисно не вписали, бо донька короля Бели IV була католицкою. Ім'я Левової дружини відоме лише за створеним в XIV ст. житієм її рідної сестри св. Кінги-Кунегунди⁷⁵ (звідки його взяв польський хроніст Ян Длугош, від якого його запозичили інші історики)⁷⁶.

Не фігурують тут відомі з інших джерел діти Юрія Львовича (Михайло, Андрій, Лев, Марія)⁷⁷.

Третя гілка має шість чоловічих та двоє жіночих імен: Авксентія, Прокопія, Івана, Федора, Терентія, Ігнатія, Агафію, Феодосію. Унікальні для наших князівських родів до середини XIV ст. імена Прокопій, Терентій та Ігнатій дають можливість атрибутувати цей рід.

Прокопій в цій гілці – це друге ім'я литовського короля Гедиміна (або батька його матері)⁷⁸. Симптоматично, що саме серед сіверських правителів вперше в наших князівських родах з'являється ім'я Прокопій. На підставі аналізу печаток В. Янін вважає його першим носієм Ярослава Всеволодовича, чернігівського князя у 1180 – 1198 роках⁷⁹.

⁷² Диба Ю. [Голос в дискусії] // Семінарій “Княжі часи”. Давній Львів. – Львів, 2003. – С.28, Останні два імені в іншому порядку.

⁷³ На це звернув у приватній розмові Олександр Майоров.

⁷⁴ Войтович Л. Княжа доба. – С.496-503.

⁷⁵ Monumenta Poloniae historica. – Leopold, 1884. – P.684 (Constancia tradita est Leoni duci Russiae, que coruscet miraculis in civitate Lwowensi), 716 (domina autem Constantia germana eius, ducissa Ruthenorum).

⁷⁶ Перша гілка закінчується іменем Олена. Якщо воно при переписуваннях поминання випадково було пересено сюди з другої гілки, то могло належати угорській королівні. Принаймні, між цими антропонімами існує символічний зв'язок: Святий Хрест був віднайдений св. Еленою, матір'ю імператора Костянтина Великого (від якого і пішло жіноче ім'я Констанція).

⁷⁷ Войтович Л. Княжа доба. – С.511-512.

⁷⁸ Мицько І. Князь Любарт. – С.43-44.

⁷⁹ Янін В.Л. Актовые печати Древней Руси X – XV вв. – Т.1. – Москва, 1970. – С.123; Войтович Л. Княжа доба. – С.401. Правдоподібно, що таке ім'я мали і інші тамтешні

У зв'язку з цим цікавою для нас є срібна чаша, знайдена під час археологічних розкопок в Чернігові 1982 року. На ній зображення святих позначені грекомовними підписами: Георгій, Прокопій, (підпис відсутній), Микита, Дмитрій, Федір⁸⁰.

Третій у гілці князь – Іван – це, найправдоподібніше, київський володар Іван-Володимир Іванович⁸¹. Його уписали в декількох диптихах серед чернігівських князів як “Кн³: Ивана Володимера Ивановича, и Сестроу егв Елену Кіев’ского”⁸².

Судячи з другого імені, він може бути тотожним згаданим джерелами першої третини XIV ст. правителям. Мова йде про Толактимира (Лактимира), який з татарами в 1327 р. захопив у Криму м. Солхат⁸³. Правдоподібно, він же, як київський князь Klodimigus, 1333 р. склав присягу польському королю Владиславу Локетку⁸⁴. А “Року Божого 1338 коло свята Петра і Павла... прийшов князь руський Лотка (d. Lothka dux Ruthenorum) з вибраним полком своїх вояків до Вишгороду, до короля угорського Кароля, обіцяючи йому всяку приязнь”⁸⁵.

Далі йде київський князь Федір, правдоподібно, також чернігівський за походженням, тотожний згаданому в 1331 р. “Федорові, братові Гедиміна”⁸⁶. Переважна більшість дослідників не визнає існування родича литовського правителя-язичника, бо сприймають його як рідного брата. Але він напевно був двоюрідний (сином сестри або брата батька) чи зведеним. В останньому випадку невідома історикам княжна, матір Гедиміна могла мати сина Федора від першого, християнського шлюбу. Судячи зі всього, вона походила з сіверського роду, який згодом посів київський престол. Завдяки цьому Гедимін і мав право титулуватись на печатці як “S. DEI GRATIA GEDEMINI LETHWINORUM ET RUTENOR. REG.”⁸⁷

Наступний князь поминання – це Терентій. Він згаданий у київському пом’янику, після київського князя Іоана та Марії і перед Андрієм, Федором та Іоаном⁸⁸. Заслугою Л. Войтовича є гіпотеза про його ідентичність із київським князем Станіславом, відомим за напівлегендарними білорусько-литовськими

володарі, відомі нам лише за некалендарними, слов’янськими іменами.

⁸⁰ Коваленко В. Скарб Ольговичів / В. Коваленко // А се его сребро. Збірник праць на пошану члена-кореспондента НАН України М.Ф.Котляра з нагоди його 70 річчя. – Київ, 2002. – С.127-135. Присутнє тут також рідкісне ім’я Никита є у другій гілці.

⁸¹ Грушевський М. Очерки истории Киевской земли от смерти Ярослава до конца XIV столетия. – Киев, 1891. – С.449.

⁸² Поменник Введенської церкви. – С.18.

⁸³ Заметки XII – XV века, относящиеся к крымскому городу Сугдеи (Судаку), приписанные на греческом Синаксаре // Записки Одесского общества истории и древностей. – Т.5. – Одесса, 1863. – С.611, 621.

⁸⁴ Грушевський М. Очерк. – С.478-479.

⁸⁵ Грушевський М. Історія України-Руси. – Т.3. – Київ, 1993. – С.132. До сьогодні в Галичині існує традиція називати Володимира Влодком.

⁸⁶ Войтович Л. Княжа доба. – С.415-416.

⁸⁷ Василевський В. Обращение Гедимина в католичество // Журнал Министерства народного просвещения. – С.-Петербург, 1872. – Ч.2. – С.152.

⁸⁸ Зотов Р. О черниговских князьях по Любецкому синодику и о черниговском княжестве в татарское время. – С.-Петербург, 1892. – С. 115-116, 118, 207, 296.

літописами⁸⁹. Львівський краєзнавець Ігор Стрільців підсилив таке припущення наступними аргументами. Надати українському князеві питомо польське ім'я могла мати полька. А для “урівноваження” він отримав ще і православне – Терентій, празник якого в місяцеслові є 10 квітня, напередодні дня цього католицького святого.

Леонтій Войтович доказав також історичність київського князя Станіслава, на підставі опублікованої А. Кальнофойським згадки про нього серед опікунів Києво-Печерського монастиря, а також реального існування князя Івана Станіславовича (записаного в Любецькому суботнику)⁹⁰. Цього, до речі, деякі дослідники, як, наприклад, Олена Русина, вперто не помічають⁹¹.

Хронологічно синхронний з часами київського князя Станіслава є певний документ із теренів Угорського королівства. У 1408 р. у судовій справі стосовно марамороського с. Боржанфальви (“Село Боржана”) виступали його власники Лацко і Драгош. Вони посилались на видану угорським королем Карлом 10 жовтня 1326 року грамоту на володіння цим селом “Станіславові Князю (Kuneczio, Kinizio), синові Лева”. Брати доказували, що були синами Івана (Ivan), сина Рада, сина цього Станіслава (який мав друге ім'я Боржан)⁹². Термін “князь” могло в ті часи означати як особу високого походження, так і керівника громади волохів, які віддавна осіли на Мараморощині. На сьогодні питання приналежності згаданого надання “нашому” правителю залишається відкритим.

Останнє ім'я у згадуваному поминанні роду – Ігнатій – також унікальне. Воно фігурує серед великих князів чернігівських, фундаторів Києво-Печерської лаври, поряд з князем Станіславом там згадують “Кн³:Схи^м: Игнатія”⁹³.

Після двох наступних гілок, де ідентифікувати осіб немає можливості, записані єпископи Антоній та Олексій. Очевидно, мались на увазі українські митрополити часів панування Любарта-Дмитра. Адже спершу очолювали єпископські кафедри Антоній, яких правив у Галичині продовж 1370 – †1390 рр., та син чернігівського боярина Олексій, у 1352 – 1354 рр. Володимирський єпископ, у 1354 – †1377 рр. Київський митрополит⁹⁴.

Нічого невідомо про Юліанну та Климентія, записаних наприкінці поми-

⁸⁹ *Войтович Л.* Генеалогія династії Рюриковичів. – Київ, 1990. – С.63.

⁹⁰ *Войтович Л.* Княжа доба. – С.415. У “Хроніці литовській і жимайтській” серед загиблих 1399 р. на Ворсклі згаданий “князь Гльбь Станіславович” (Полное собрание русских летописей. – Т.32. – Москва, 1975. – С.76). Однак це писарська помилка, у всіх інших білоруських літописах фігурує смоленський князь Гліб Святославович.

⁹¹ *Русина О.* Псевдокиївські князі XIII – XV ст. / О. Русина // Русина Олена. Студії з історії Києва та Київської землі. – Київ, 2005. – С.41-42, 53-54.

⁹² *Codex diplomaticus Hungariae ecclesiasticus et civiles / G.Fejer.* – Т.8. – Vol.6. – Budaе, 1837.– P.91-94; Vol.7. – P.197-198; – Т.10. – Vol.4. – Budaе, 1841. – P.707-710.

⁹³ Поменник Введенської церкви. – С.31; *Востоков А.* Собрание. – С.578 (з пом'яника київського Миколаївського монастиря).

⁹⁴ *Блажейовський Д.* Ієрархія Київської Церкви (861 – 1190). – Рим, 1990. – С.105, 87. Не беру до уваги сумніву згадку в підробленій від імені князя Лева грамоті Перемишльському єпископу Антонію на Лаврівський монастир (*Купчинський О.* Акти та документи Галицько – Волинського князівства XIII – першої половини XIV століть. Дослідження. Тексти. – Львів, 2004. – С. 579, 590).

нання князя Лева.

Таким чином, аналіз розміщеного в Унівському суботнику поминання роду Лева Даниловича дає низку цікавих результатів. Насперед, дізнаємося християнські імена його братів. Ще важливіший політичний висновок, про поріднення Романовичів з сіверськими володарями, які наприкінці XIII – в першій третині XIV ст. володіли київським престолом. Виглядає, що з тих країв мав невідому історикам дружину або Лев Данилович, або його син Юрій (†1308)⁹⁵. А це дозволяє зрозуміти, яким чином в складі держави Юрія Львовича опинилась на початку XIV ст. Сіверщина та Київщина⁹⁶.

Аналіз матримоніальних зв'язків також дозволяє пояснити причину вигнання Гедиміном з Києва князя Станіслава-Терентія. Близько 1323 р. помирають сини Юрія Львовича Андрій та Лев, які маючи “кровні” права на Сіверщину та Київщину, вочевидь, залишили їх за тамтешньою династією. На зміну братам приходять син Марії Юріївни поляк Болеслав Юрій Тройденевич, наділений такими ж правами. Водночас головний престол Руси займає Станіслав-Терентій, судячи з імені, поріднений з польською династією князь⁹⁷. Правдоподібно, аби протистояти їхньому союзові і запобігти втраті тих земель на користь Польського королівства, Гедимін і здійснив виправу на Київ. Формальним обґрунтуванням цього стало кровне поріднення його з сіверськими, а відтак і київськими правителями.

Враховуючи надзвичайне значення для нашої історії давніх українських диптихів необхідно підготувати повне їх зібрання. До такого видання потрібно додати диски з електронними кольоровими копіями пам'яток, оскільки без палеографічного аналізу оригіналів неможливим є точне датування різних вписів. Насамперед варто опублікувати науковий коментар до найдавнішого східнослов'янського синодика – пом'яника черніговських князів XII – XIV ст.⁹⁸

Ihor Mytsko. THE OLD UNIV COMMEMORATION BOOK

⁹⁵ Відомі дві його дружини, тверська та киявська княжни (*Войтович Л.* Княжа доба. – С.506).

⁹⁶ *Книш Я.* Львів у Галицько-Волинській державі / Я. Книш // *Історія Львова.* – Т.1. 1256-1772. – Львів, 2006. – С.58-60.

⁹⁷ Про цей похід див.: *Русина О.* Київська виправа Гедиміна (текстологічний аспект проблеми) // *Записки Наукового товариства ім. Шевченка.* – Львів, 1996. – Т.231. – С.147-157. Правда, автор вважає його легендарним.

⁹⁸ На підставі Любецького синодика, диптихів різних храмів Києво-Печерської лаври (Поменник Введенської церкви в Ближніх печерах Києво-Печерської лаври. Публікація рукописної пам'ятки другої половини XVII ст. / *Лаврський альманах. Спецвипуск 7 / Упорядкування та вступна стаття Олексія Кузьмука.* – Київ, 2007. – С.17-19, 31) та київського Святоиколинського монастиря (*Востоков А.* Описание русских и славянских рукописей Румянцевского музеума. – С-Петербург, 1842. – С.578).